

miroslav egerić

PESNIK I SMRT

Poezija je religija bez nade.
Kokto

U naručju bogova odrastoh.
Helderlin

(Na vest o smrti Miloša Crnjanskog)

Plavičasta svetlost televizora: vesti, banalne, koje se slivaju iz svemira u oko i u sluh. Najednom, slika pesnika koga smo svi znali i glas koji prati sliku: Umro je pesnik *Stražilova, Sumatre, Lamenta nad Beogradom*. Naje muški plakati; duša mora biti kao kristal, oštra i tvrda, nad takvim činjenicama; veliko se opire jadikovanju; umire sve na zemlji, prirodno onda — umire i jedan njen deo. Ipak... duševne strune se zatežu, misao o čoveku kao tragičnom, kratkovekom biću, polako, plavi, osvaja svest. Pružam ruku ka koricama, plavim, knjige u knučnoj biblioteci; oči klize preko stihova:

*Vratih Ti se!
Pa zar da kopnim, bolujem, mrem,
U smrti, kuda si brdovita se rasula?
Budućnost što mi obeća rascvetali Srem
Uzalud je, suzom braka, na Tebe kanula.*

Napolju veje sneg; veje melanholično, mokar i sitan; ni traga od rumenila iz pesnikovih vizija. Značajni i odgovorni spremaju se da drže govore, a sneg veje, kao pre dvadeset vekova, kada su za nekim drugim, grčkim ili rimskim pesnikom, odlazili prijatelji, zamišljeni, čutljivi. Utrnula je u pesnikovom telu bezbratnost mladosti, ne treperi više ni razum, ni drhćuća i ledna ljubav, kao sen umorne srne:

*Od zemlje odlazim. I već slutim,
u sebi, sva mučenja prošlosti, pre miline,
Skoro će razneti dim i ovo što ovde
zbiuah.
No da l' će i tad svitati zore iz zimске
tišine,
Životu mom, da ga zlim ne mutim?*

A napolju veje sneg; veje melanholično, tiho i uporno. Više — znam dobro — neću videti nju, što mi je dala život, a s njim i neku mračnu i tešku istrajnost u nevolji. Neću videti — u istom obliku — ni drveće pred kućom rodnom, ni lelujave seni što nikoše pred detinjskim vidom rano. Život je, možda, odista, samo san, kratak i težak san u budnom stanju, san, možda, o tome kako otići, bez buke i bruke, bez loma i uniženja, prizemljiti telo, bez muke duhu. Još jednom u duši: zore Fruških gora, članci smehom prelivevi, milovanja vazduha, meki toskanski mrak, napukla trulost u glasu, divne bestidnosti, daleke; Sumatra, Sumatra; plavi krug, u njemu zvezda. Iznad svega u duši: nebo Srbije što visoko, zvezdano miriše.

Napolju i dalje veje sneg; sahranjuje prošlost. Pesnik se sada pretvara u kristalnu tačku u velikom okeanu ljubavi božje, nemoćan pred onima koji ga hvale, kao i pred onima koji to ne primaju, ali čute. Sneg me uznosi ka nekim prostorima u kojima kraljuje belina, praštanje, tišina, u pogledu i u mislima. Ništa nije izgubljeno, ništa nije izgubljeno, govorim sebi u mokrom mraku, iz kojeg kao da svetle dva pesnikova sjajna oka: Duh je samo promenio oblik. Neću više sresti onu iz koje potekoh ka haosu, ni lik pesnika u ljudskom metežu, ni čuti njegove reči u neke tamne večeri koje nas sklanjaju ka sanjarenju. I znam pouzdano, svim žilicama kojima sam povezan sa životom: malo je sada reći da je pesnik s nama. U ovom okeanu pahuljica, ja osećam da rastu cvetovi ljudskog jedinstva; i znam da smrt, iako nadmoćno ironična, samo mehanički po-

beđuje. Ona više — za mene — nije »strah od neprohodnosti i gluvog života«.

Evo, proći će ova zima, kao tolike druge, nestaće smetovi snega, i tragovi tih smetova, i doći će proleće, pa će se ponovo, kao uvek, zarudeti neki smehovi, zavijoriti plodne misli, snažna tela, ljudska nadanja i zablude koje ona nose. Smrt može reći: evo još jednog plena do kojeg dođoh, evo belega moje moći! A u korenju trava i u plavetnilu neba, u senastom okrilju *Stražilova* i moje detinjske Vrnjačke banje, u sjaju lipa i leptirova, strujaće ovaj odgovor: *Ne, on je s nama; slušajte samo u dubini, u naručju bogova odrastoh i oni mi rekoše, ne boj se, Ti nećeš biti sam. Drugi će poneti, i preneti na svetle obale tvoju čežnju za zrelim svetlom Tvoje nostalgije daljine, čistine i blagosti. Ti nećeš nikada biti sam.*

Jan Majen, Srem, Fruška gora, daleka koralna ostrva, London i Ližbua, ledena Hiperboreja i Beograd, vekoviti — sve će, sve će sijati u velikom obliku prihvatanja, umnožavanja, večitog, sveobuhvatnog, neuništivog života.

Sneg, međutim, ne prestaje, opominjući me: možda je i to što pišem jedan od tužnih, uzaludnih pokušaja čoveka da se — pred sudbinom — pojunači, odbrani, pesnikom, da umanjí njenu pohlepu i njenu žeđ za negativnim dokazima. Neka je i tako. Osećanje da je iz ljudskog, smrtnog bića isteklo toliko besmrtnih slika, da se u njima, ponovo, da osetiti miris ljubičica, sjaj glečera, duh šuma i vinograda tavnih, tuge i plavetnila, stida i veličine proticanja, ipak je neki dokaz u prilog nama, živim a smrtnim. Od tog saznanja biva nešto vedrije; više me ne bole želje za životom istim bolom; želja za večnošću ne mora da ima oblik želje za večnošću. Slava je ono što trenutno ispisuje belina napolju, dečji glasovi pod prozorima na snegu, glasovi dozvani pesnikovim duhom, moje osećanje da sneg uporno, mirno, poravnava ivice postojanja, ovde i tamo. Da ništa, ništa nije izgubljeno, već u drugi oblik pretvoreno! Poezija je religija bez nade. Da li?

nove knjige

BRANKO POPOVIĆ:
»UMETNOST I UMEĆE«,
»Prosveta«, Beograd, 1977.
Piše: Slavko Gordić

Najavljen pre desetak godina odlučno i ubedljivo, i prihvaćen bez većih otpora, naraštaj književnih kritičara i teoretičara pretežno strukturalističkog opredeljenja (B. Vukadinović, Đ. Vuković, Lj. Jeremić, M. Komnenić, M. Nedić, N. Petković, A. Petrov, B. Popović, M. Sutić) ne predstavlja više ni homogeno grupu ni osobito smelu prethodnicu. Realnosti životne i literarne, kao i uvek, povlače novinu i promenu u mirno sivilo sviknutih prizora. Jedan »hegemon« je zamenjen drugim, pri čemu su oba pretrepli međusobni uticaj, vaspostavljajući tako narušenu ravnotežu: tokom pomenutog razdoblja, petnaestak knjiga naših novih kritičara bivaju značajan, ali ne

uvek i najvredniji deo kritičko-teorijske produkcije. Granična linija između vrednog i zanemarljivog ne prolazi, očigledno, ni u oblasti književne misli i kritičke reči smerom generacijske ili programsko-metodološke stratifikacije. Vrednost je, gle, opet u domenu individualnog, i ničim se ne da ozakoniti!

Koliko stvaralačka putanja Branka Popovića sledi krivulju novih kritičkih opredeljenja? Pronicljiv analitičar formalnih i značenjskih struktura u književnom delu, metodološki dosledan i skrupulozan ispitivač, s izoštraenom svešću o prirodi i svrsi kritičkog govora, Popović je najpre zapažen po knjizi *Romansijerska umetnost Mihaila Lalića* i po nekoliko tekstovima o savremenom pesništvu — najviše po pogledu (*Neprolazna mudrost naivne reči*) o Bečkovićevoj knjizi *Reče mi jedan čovek*. Potom su usledile *Verzije književnog dela*, knjiga iz oblasti književne teorije, učena i stručna, puna matematizovane neumoljivosti, ali i sa sluhom za osobenosti literarnog fenomena. Tako je Branko Popović stasao u značajnog pregaoca naše nove kritike koja, kako veli jedan njegov programski tekst, »doseže do novih saznanja, pre svega, jer se domogla novih vidnih uglova, novih instrumenata i posve nove tehnike ispitivanja na trasama prethodnih istraživača, ali umnogome i izvan tih trasa«.

Nova, treća knjiga Branka Popovića, *Umetnost i umeće*, kao da se, međutim, dvoumi između starih i novih trasa! Literarnija, i pisana s više umeća, ona je u isti mah i starija, starostavnija od prvih dveju knjiga. U nameri da se dopadne kao *štivo*, ona je na trenuče stilski pretenciozna i »esejistički« lepršava. U želji da ostavi trajan, to jest *akademski* beleg, ona se pretežno bavi uspešnim piscima i uspelim knjigama, pa se u tom uzdanju u *proverne* teme katkad zatekla u *profne/verenim* metodama stare kritike, hoću reći: kritičkog besedništva, egzaltacije, deklarativnosti, didaktike i, što je najgore, jednoznačne, beskonfliktne, bezmalo normativne estetike i književne teorije! Ako nas utisak ne vara, neizbrisive otiske ovakvog kritičkog mišljenja pokazuju tekstovi o Andriću, Laliću i Njegošu, u kojima, pored mestimične pronicljivosti u zapažanjima i efektnosti u stilizaciji, prevladuje svojevrsno praznoslovlje i duhovna mlakost. (Druge je vrste mlakost, ili dobrostivost, u tekstu o jednom Smiljančevićem romanu koji, doista, ne može izdržati ni kroz ciglo dvetri godine proneti pohvale koje mu Popović iskazuje i poruke koje mu pripisuje.)

Ima, srećom, u novoj Popovićevoj knjizi nekoliko ogleda pisanih bez opterećujuće svesti o veličini teme i zadatom kritič-

kom nalazu, bez opštih teorijskih mesta i ushićljive metafonike. Ove tekstove manje pokreće impresionistički shvaćeno nadahnuće negoli hladna vatra analitičke svesti čiji problemsci, ako i ne dopiru do »zastrtih suština« književnog dela, bar osvetljavaju njegov prostor i obnise, zatvarajući pronicljivim obasjanjima najuži krug oko tih suština. Neuporedivo srećniji u ispitivanju određenog književnog dela negoli u otkrivanju »konstanti« ili »jedinštvne umetničke strukture« nečijeg opusa, Popović svoje naj-ljepše osobine pokazuje u *analitičkom* tekstovima s konkretnim predmetom i povodom: u sjajnom fragmentu o »stavu« Bulatovićeveg romana *Ljudi sa četiri prsta*, u pomenutom ogledu o prirodi i formi Bečkovićeve knjige *Reče mi jedan čovek*, u »portretima« Milidragovićeve pesničkih zbirki. Luoidna, paradoksalna dijalektika njegovih nalaza (u prvom slučaju), temeljitost i višestranost interpretacije (u drugom) i suveren sklad iskaza (u trećem, a i drugde) ukazuju nedvosmisleno na mogućnosti ovog knjičara i na smerove kojih mu se valja držati. Jer zašto bi, doista, neko ko ima smisla za interpretaciju, sluha za vrednosti i dara za upečatljivo kazivanje — a to su, neosporno, Popovićeve svojstva — morao da pribegava mudrijaštvu, povlađivanju i krasnorečju? (Postoji, doduše, u nas